

Klasik Türk Yönetim Geleneğinde Güvenlik Ve İstihbaratın Öneminin Siyasetnameler Üzerinden Okunması: Nizamülmülk' ün Siyasetnamesi Örneği*

Muhammed Fatih Bilal ALODALI

Prof. Dr., Necmettin Erbakan Üniversitesi, U.B.F.

Yönetim Bilişim Sistemleri Bölümü, fatihalodali@erbakan.edu

<https://orcid.org/0000-0003-1830-9279>

Makale Başvuru Tarihi : 12.11.2023

Makale Kabul Tarihi : 14.12.2023

Makale Yayın Tarihi : 31.12.2023

Makale Türü : Derleme Makalesi

DOI: 10.5281/zenodo.10443182

Ali YILDIRIM

Öğr. Gör., KMÜ, Uysal ve Hasan Kalan Sağlık Hizmetleri MYO,

Acil Durum ve Afet Yönetimi

ayildirim@kmu.edu.tr

<https://orcid.org/0000-0003-1995-128X>

Özet

Devletler, varlıklarını sürdürebilmek ve halkının güvenliğini sağlayabilmek için çeşitli kurumlara ihtiyaç duyarlar. Bu kurumlardan en önemlileri güvenlik kurumları ve askeri teşkilattır. Güvenlik kurumları, iç ve dış tehditlere karşı halkı ve devleti korumakla görevlidir. Askeri teşkilat ise ülkeyi savunmakla görevlidir. Güvenlik ve istihbarat kavramları, devletlerin varlıkları ve güvenliği açısından ayrılmaz bir bütündür. İstihbarat, güvenlik kurumlarının karar alma süreçlerini desteklemek ve olası tehditleri önceden tespit etmek için gerekli olan bilgileri sağlayan bir faaliyettir. Geçmişte istihbarat faaliyetleri, daha çok askeri alanda yoğunlaşmıştı. Ancak günümüzde istihbarat, devletlerin dış politikalarından ekonomik çıkarlarına kadar her alanda önemli bir rol oynamaktadır. Modern devlet sistemlerinde istihbarat, ayrı bir kurumsal yapıya kavuşmuştur. Bu yapı, devletin ihtiyaç duyduğu bilgileri toplamak, analiz etmek ve ilgili kurumlara sunmak için çalışır. Türk devlet geleneğinde de güvenlik ve istihbarat konusu önemli bir yere sahiptir. Büyük Selçuklu Devleti'nin veziri Nizamülmülk, yazdığı Siyasetname adlı eserinde bu konuya geniş yer ayırmıştır. Nizamülmülk, eserinde istihbaratın önemini, casusların görevlerini ve devlet başkanlarının istihbarata neden önem vermeleri gerektiğini açıklamıştır. Bu çalışmanın temel amacı, Türk devlet geleneğinde güvenlik ve istihbarat konusunu inceleyerek, devletin devamlılığı ve kamu güvenliği açısından istihbaratın önemini ortaya koymaktır. Çalışmada, konu ile ilgili birincil ve ikincil kaynaklardan yararlanılarak, betimleyici analiz yöntemi ve eser incelemesi yöntemi kullanılacaktır.

Anahtar Kelimeler:

Siyasetnameler,
Türk Devlet Geleneği,
Siyasetname,
Güvenlik,
İstihbarat

*Bu makale, 18-20 Nisan 2019 tarihleri arasında düzenlenen 13. Uluslararası Kamu Yönetimi Sempozyumunda sözlü olarak sunulan bildirinin gözden geçirilmiş, genişletilmiş ve güncellenmiş halidir.

Security and Security in the Classical Turkish Management Tradition

Reading the Importance of Intelligence through Siyasetnames: The Example of Nizamülmülk's Siyasetname

Abstract

Keywords:

Siyasetnames,
Turkish State Tradition,
Siyasetname,
Security,
Intelligence

States need various institutions to maintain their existence and ensure the security of their people. The most important of these institutions are security institutions and military organizations. Security institutions are responsible for protecting the public and the state against internal and external threats. The military organization is responsible for defending the country. The concepts of security and intelligence are an integral whole for the existence and security of states. Intelligence is an activity that provides the information necessary to support the decision-making processes of security institutions and to detect potential threats in advance. In the past, intelligence activities were mostly concentrated in the military field. However, today, intelligence plays an important role in every field, from the foreign policies of states to their economic interests. In modern state systems, intelligence has gained a separate institutional structure. This structure works to collect, analyze and present the information needed by the state to the relevant institutions. Security and intelligence issues have an important place in the Turkish state tradition. Nizamülmülk, the vizier of the Great Seljuk State, devoted extensive space to this subject in his work titled Siyasetname. In his work, Nizamulmuluk explained the importance of intelligence, the duties of spies and why heads of state should attach importance to intelligence. The main purpose of this study is to examine the issue of security and intelligence in the Turkish state tradition and to reveal the importance of intelligence in terms of the continuity of the state and public security. In the study, descriptive analysis method and work review method will be used, making use of primary and secondary sources related to the subject.

GİRİŞ

İstihbarat, tarihin her döneminde devletler ve devleti yönetenler açısından çok önemli bir yere sahip olmuştur. İstihbaratı faaliyetlerin amacı bazen hayatta kalmak bazen de üstün olmak içindir. Burada istihbaratın sadece bireyler ya da devletler arasında yapılan sosyolojik bir faaliyet olmaktan ziyade öncelikle biyolojik bir özelliğe sahiptir. Zira doğadaki canlılar hayatta kalabilmek ve hayatlarını sürdürebilmek için diğer canlılar hakkında bazı bilgileri öğrenmek durumundadırlar. Buradaki amaç öncelikle hayatta kalmak ve sonra diğer canlılar üzerinde üstünlük kurmaktır. Bu durum istihbaratın tüm canlı yaşamında etkili olduğunu göstermektedir. Canlılar da olduğu gibi, kişiler ve devletler için de bu türden bir ilişki söz konusudur. Kişiler ve devletler de istihbaratı öncelikle mevcudiyetlerine gelebilecek zararları önlemek, daha sonra da rakiplerine karşı üstünlük sağlamak amacıyla kullanılmaktadırlar. Özellikle de yaşanan çağın “bilgi çağı” olarak nitelendirilmesi istihbaratın önemini bir kat daha artırmaktadır (Kahn, 2002:6).

İstihbarat ve güvenlik, devlet yönetiminin en önemli unsurlarından biridir. Devletlerin iç ve dış güvenliğini sağlamak, dış tehditlere karşı hazırlıklı olmak ve iç düzeni korumak için istihbarata ihtiyaç vardır. Siyasetnameler ise, devlet yönetimine ilişkin temel ilkeleri ve uygulamaları içeren eserlerdir. Bu eserlerde, istihbarat ve güvenlik konularına da önemli yer verilmiştir. Siyasetnamelerde istihbarat ve güvenlik, genellikle birbirinden ayrı kavramlar olarak ele alınmıştır. İstihbarat, devletlerin dış ve iç düşmanlarını tanımak, onların faaliyetlerini izlemek ve bunlara karşı önlem almak amacıyla elde edilen bilgi olarak tanımlanmıştır. Güvenlik ise, devletlerin iç ve dış tehditlere karşı korunması olarak tanımlanmıştır.

Siyasetnamelerde istihbarat ve güvenlik, genellikle birbirinden ayrı kavramlar olarak ele alınmış olsa da, bu kavramlar arasında bir ilişki olduğu da açıktır. İstihbarat, güvenlik için gerekli bilginin elde edilmesini sağlar. Bu bilgi, devletlerin iç ve dış tehditlere karşı hazırlıklı olmalarına ve bunlara karşı etkili önlemler almasına yardımcı olur. Siyasetnamelerde istihbarat ve güvenlik konularına ilişkin çeşitli görüşler ve öneriler bulunmaktadır. Bu görüşler ve öneriler, dönemin siyasi ve sosyal koşullarına göre farklılık göstermiştir. Ancak genel olarak siyasetname yazarları, istihbarat ve güvenliğin devlet yönetimi için gerekli ve önemli unsurlar olduğunu vurgulamışlardır.

Devlet yönetimi üzerine yazılan metinler olarak tanımlanan siyasetname türündeki eser veren müellifler devlet ve kamu güvenliği açısından istihbaratın önemini vurgulamışlar ve devlet görevlilerini istihbaratı faaliyetlerden gafil kalmamaları noktasında uyarılarda bulunmuşlardır. Bu eserler dünya siyasi tarihi açısından dünyanın her döneminde farklı coğrafya ve medeniyetlerde yazılmışlardır. Örneğin, Batı dünyasının Machiavelli’ nin eseri olan Prens, Doğu Medeniyetinde Sun Tzu’ nun Savaş Sanatı, Türklerin İslamiyet’i kabul etmelerinden önceki dönemde Orhun Abideleri ve sonrasında Yusuf Has Hacıp’ in Kutadgu Bilig, Nizamül Mülk’ ün Siyasetname adlı eserler bu konu ve alanda yazılan en önemli metinlerdir.

Çalışmanın temel sorunsalı, Türk devlet geleneğinde güvenlik ve istihbaratın önemi ve işlevidir. Bu sorunsal, devletlerin devamlılığı ve kamu güvenliği açısından oldukça önemlidir. Güvenlik ve istihbarat, bir devletin temel dayanaklarından biridir ve tarih boyunca bu konularda yapılan çalışmalar, modern devlet sistemlerinin oluşumunu etkilemiştir.

Günümüzdeki bilgi çağının, bilginin giderek daha da kıymetli hale geldiğine işaret ederek başlanmıştır. Günümüzde sadece askeri alanda değil, aynı zamanda ekonomik, politik, sosyal ve teknolojik alanlarda da istihbarat faaliyetleri önemli bir rol oynamaktadır. İstihbaratın genişlemesi, modern devlet sistemlerinde bu konunun ayrı bir kurumsal yapıya kavuşturulmasına yol açmıştır.

Giriş bölümünde ayrıca, geçmiş dönemlerde askeri teşkilat içinde önemli bir yer işgal eden istihbaratın, günümüzde stratejik öneme sahip kurumlar içinde kendi alanlarıyla ilgili istihbarat faaliyetlerini yürüten kurullara sahip olduğunu belirtmiştir. Bu, istihbaratın geniş bir perspektife yayıldığını ve birçok sektörde etkili olduğunu göstermektedir.

Çalışmamızın temel amacını belirlerken, Nizamülmülk ‘ün Siyasetname ‘si üzerinden Türk devlet geleneğinde güvenlik ve istihbarat konularını incelemek olduğunu ifade edilmektedir. Bu, hem tarihsel bir perspektif sunacak hem de günümüzdeki istihbarat faaliyetlerinin kökenlerini anlamamıza yardımcı olacaktır.

Son olarak, çalışmanın yöntemini tanımlayarak, betimleyici analiz ve içerik analizi yöntemlerini kullanmayı planlanmaktadır. Bu yöntemler, Siyasetname üzerinden çıkarılacak önemli bilgileri ve Nizamülmülk’ ün dönemindeki güvenlik ve istihbarat uygulamalarını daha derinlemesine anlaşılmasına yardımcı olacaktır.

Modern anlamda kurumsal bakımdan istihbarat teşkilat yapısının izleri müellifi olan Nizamülmülk’ ün Siyasetname adlı eserinde aramayı amaçlayan bu çalışmanın temel iddiası Siyasetname eserinin yalnızca devleti yöneten kişilere rehberlik eden bir metin olmayıp bunun yanı sıra devletlerin istikrarı ve güvenliğinin sağlanması açısından istihbarat konusunun önemini vurgulayan bir eser olduğudur. Tanımlayıcı bilgilere yer verilen bu çalışmada konu ile ilgili birincil ve ikincil kaynaklardan faydalanılarak; betimleyici analiz yönteminden ve eser eser incelemesi gerçekleştirilecek içerik analizi yönteminden yararlanılması planlanmaktadır.

Çalışmamızın genel yapısı ve yöntemi oldukça önemli görülmektedir. Çalışmada Türk devlet geleneği, güvenlik ve istihbarat konularını ele alarak, bu alandaki tarihsel gelişmeleri ve günümüzdeki etkilerini anlamak için kapsamlı bir çerçeve sunmayı hedeflemektedir.

İSTİHBARAT: KAVRAMSAL ÇERÇEVE VE TARİHSEL ARKA PLAN

İstihbarat genel olarak “haber alma” anlamına gelen Arapça kökenli bir terimdir. Türk Dil Kurumu Sözlüğünde (1998: 1107) “haber alma” anlamının yanında “yeni öğrenilen bilgiler, haberler ve bilgi toplama” olarak tanımlanmaktadır. İhsan Bal (2006: 67) istihbaratın sadece haber alma faaliyeti olmadığını, toplanan bilginin başarılı bir şekilde işlenmesi ve bu bilginin güce çevrilmesi manasında, “eldeki verilerin en iyi şekilde kullanılması ve bilginin gücü” olarak istihbaratı tanımlamaktadır. İstihbarat üzerine bir diğer

tanımı Serhat Tezsever (1999: 106) “işleme tabi kılınan değerlendirilmiş bilgi” olarak açıklarken, toplanan verilerin kıymetlendirilip istihbarat haline getirilmesi için bir takım işlemlere tabi tutulması gerektiğinin altını çizmektedir.

İstihbarat terimi en genel ifadesi ile “bilginin en geniş manadaki hali” olarak tanımlanmaktadır. İstihbaratın dar anlamdaki tanımı ise; toplanan verilerin sistematik olarak sıralanması, bilimsel ve istatistiki araçlardan faydalanılarak analize tabi tutmak ve toplanan bilgilerin kıymetlendirilerek istihbarat haline dönüştürülmesi olarak tanımlanmaktadır (Bayraktar, 2014: 125). İstihbaratın faaliyet alanı, devletin ve kamuoyunun güvelliğinin tehlikeye girdiği her yerdir. Bu bağlamda istihbarat faaliyeti yürüten görevliler özellikle de devlet ve kamuoyu güvenliği açısından politika yapıcılarının üzerinde etki etmektedirler.

Her ülkenin güvenliğini muhafaza edip koruyabilmek için istihbarat faaliyetlerine büyük önem vermektedir. Tarihin ilk dönemlerinden bugüne kadar var olan her devlet kendi çıkarları doğrultusunda istihbaratı faaliyetlerde bulunmuş ve geniş bir istihbarat ağı oluşturmaya önem vermişlerdir. İstihbarat faaliyetleri yalnızca devletlerarasında karşılıklı yapılmakla kalmayıp, ülke içerisinde de kamu güvenliğinin sağlanması ve ülkedeki devlet adına görev yapan kişilerin de denetlenmesi açısından da kullanılmıştır. Bu sistem çerçevesinde istihbarat faaliyetleri iki tür olarak uygulanmıştır (Uyar, 2005: 284). Bu türlerden dış istihbarat, yabancı devletlerde casusluk faaliyeti ile gizli bilgilere sahip olmak ve bu bilgiler ışında oluşabilecek tehditleri önlemeye yönelik yapılan istihbarat faaliyetidir. İç istihbarat ise, ülke içerisinde meydana gelen kamu güvenliğini tehdit eden her türlü düzeni bozma amaçlı faaliyet ve eylemlerin öğrenilmesi ve bu asayişsizliğe karşı tedbirler almaya yönelik istihbarat faaliyetleridir (Eroğlu, 2003: 13).

TÜRK- TÜRK İSLAM DEVLETLERİNDE İSTİHBARAT

Dünya siyasi tarihinde iz bırakmış olan büyük devletler istihbarata büyük önem vermişlerdir. Örneğin; M.Ö. 7. yüzyılda Perslerin çok iyi bir istihbarat ağı bulunmaktaydı. Perslerin istihbarat alanında görevli kişiler geleneksel dillere, inanç sistemlerine ve kurumlarına ait bilgileri çok iyi bilmekteydiler. Çin’de yaşamış olan Sun Tzu’ da M.Ö. 6. asırda neşrettiği “Savaş sanatı” eserinde bir ülkenin başarısının sahip olduğu istihbarat teşkilatının önemli bir üstlendiğini vurgulamaktadır. İstihbaratın önemli olduğunu gösteren önemli bir örnek ise Atinalılar ile Persler arasında yapılan Maraton Savaşıdır. Bu savaş ta Atinalılar istihbaratı başarılı bir şekilde uygulayarak Perslerden sayıca az olmalarına rağmen savaşta Persleri mağlup etmişlerdir. Başka bir örnek olarak da 13. asırda birçok coğrafyayı hâkimiyeti altına alan Cengiz Han’ın komutanlarından Subutay çok iyi ve organizeli bir istihbarat teşkilatını kullanmıştır (Gül, 2015: 113). Bu sebeple dünya siyasi tarihinde önemli yere sahip, geniş coğrafyalara hâkim olmuş devletlerin çok iyi teşkilatlanmış ve organize olmuş bir istihbarat ağına sahip olmaları başarılılarındaki en önemli unsur olmuştur.

Türk tarihinin ilk dönemlerinde Türklerin hâkim oldukları coğrafyalarda diğer devletlerin yürütmüş oldukları istihbarat faaliyetleri; yapılan istihbarat faaliyetlerin bir dini diğeri ise siyasi ya da politik nitelikte olması açısından iki özellik taşımaktaydı. Dini istihbarat faaliyetini ağırlıklı olarak Çinliler uygulamışlardır. Amaçları, Türklerin inançları olan Gök Tanrı inancına zarar vermek ve kendi inançlarını Türkler arasında yaygınlaştırmaktı. Bu sayede Türk toplum yapısında dini ve kültürel yapıyı erozyona uğratmak ve bu şekilde Türk devletlerini kolayca parçalamayı amaçlamaktaydılar. Bunu gerçekleştirebilmek için ise hedef kitle olarak öncelikle yönetici sınıfındaki kişileri seçmişlerdi. Bir diğeri faaliyet türü olan politik istihbarat, dini istihbaratın önemini yitirmesi ile daha önemli hale gelmiştir. Bu faaliyet türü yalnızca Çinliler değil İran, Hint gibi devletlerde de kullanılmıştır (Eroğlu, 2013: 15).

Türk devletlerinde elçilere casusluk faaliyetlerinde bulunmadıkları müddet dokunulmazdı. Şüpheli hareketleri tespit edilen yabancı devletlerin temsilcileri tutuklanıp ya hapse atılır ya da ülkenin uzak bir yerine belirli bir zaman için sürgün edilirdi. Bu gibi durumlar yabancı elçilerin Türk devletleri içerisinde casusluk faaliyetleri yaptıklarını göstergesidir. Özellikle de Çinliler Göktürk ve Hun Devletlerine; Bizanslılar

ise Batı Hun Devletine keşif amaçlı casusluk faaliyetlerinde bulunmuşlardır. Türk devlet adamlarından olan İmparator Rua bu casusluk faaliyetlerini önlemek için tacir, seyyah, oyuncu kimliği altında toplumu isyana kıskırtan Bizanslıları ülkeye girmelerini yasaklamış ve bu durumu yapılan anlaşmada madde olarak belirtmiştir. Çinliler, Türk devletlerini yıkmak için özellikle de Türk hükümdar ailesi ve üst düzey devlet adamlarının aralarını açmak suretiyle birbirlerine düşürmeye önem vermişlerdir. Bunun bir sonucu olarak Göktürk Devleti önce ikiye bölünmüş ve daha sonra 582 yılında tamamen yıkılmıştır. Türklerin coğrafi olarak genişlemesi ya da farklı coğrafyalara göç edip devlet kurmalarının neticesi olarak Çinlilerden başka Moğol, Kırgız, İranlı casuslar ve dini misyonerlik faaliyeti altında Papa'ya bağlı casuslar da Türk devletleri içerisinde istihbarat faaliyetinde bulunmuşlardır (Pehlivanlı, 2002: 279-280).

Tarihin ilk dönemlerinden itibaren her devlet haberleşme, devletteki işlerin sağlıklı bir şekilde yerine getirilmesi, ülke içerisinde ve diğer devletler hakkında bilgi edinmek maksadıyla istihbarat faaliyetlerinde bulunmayı ağırlık olarak posta teşkilatı üzerinde yapmışlardır. Bu dönemlerde posta teşkilatı ve istihbarat işleri aynı kurum üzerinden gerçekleştirmektedir. Bu kurum Türk ve İslam medeniyetlerindeki devletlerde de var olmuştur.

Bahsi geçen posta teşkilatına genel olarak berid ismi verilmektedir. Berid teriminin kökeni hakkında birçok görüş vardır. Bu kelimenin Latince “posta hayvanı” anlamına gelen “veredus” kelimesinden geldiği iddia edilmekle birlikte, kelimenin Arapça olduğu ya da Farsça “kesik kuyruklu” manasında olan “bürde-düm” kelimesinden geldiği de iddia edilmektedir. Bu iddiaya örnek olarak ise İranlıların diğer hayvanlardan kolay fark edebilmek adına posta işlerinde kullanılan hayvanların kuyruklarının kestiklerini belirtmektedir. Berid terimi “süvari, posta, elçi, ulak, iki posta arasındaki mesafe, postaya verilen yazılar ve dosyalar, resmi işlerle ilgili posta” gibi farklı anlamlarda kullanılmıştır. Berid teşkilatını Sasaniler ve Bizans’ ta olduğu gibi Araplarda da kullanılmıştır (Harekat, 2004: 498-499).

Büyük Selçuklu Devleti’nde özellikle de Sultan Alparslan hükümrانlığında posta teşkilatında görevli olan kişilere ek olarak istihbarat teşkilatında görev verilmemiştir. Sultanın böyle bir uygulama gitmesinin altında yatan en önemli sebep posta teşkilatında görevli kişilerin kötü niyetli olarak dostu düşman, düşmanı dost gibi gösterebileceği veyahut devletle ilgili önemli bilgileri maddi kaygılar karşılığında yabancı devletlere aktarabilecekleri düşüncesi yatmaktadır. Bu sebeple de Sultan Alparslan istihbarata dair önemli bilgi ve belgelere kendisine yakın olan kişi ve arkadaşları aracılığıyla ulaşmaya çalışmıştır. Sultanın bu tutumu saray ve divan arasında anlaşmazlığın yaşanmasına neden olmuştur (Altungök, 2012: 193).

Bütün Türk devletlerinde olduğu gibi Büyük Selçuklu Devleti içerisinde de istihbarat teşkilatı bulunmaktaydı. Bu teşkilatın devlet bünyesinde olması mecburiyetinin en önemli sebebi devletin ve milletin menfaatini ve güvenliğinin sağlanmasıdır. Bu sebepten dolayı Büyük Selçuklu Devletinde görevli üst düzey devlet adamları istihbarat teşkilatının devlet teşkilat ve hiyerarşisi içerisinde olmasının zorunlu görmüşlerdir. Bu devlet adamları içerisinde Nizamül Mülk’de bulunmaktaydı. Nizamül Mülk Büyük Selçuklu Devletinde sultanın vezirliği görevini ifa ederken kaleme almış olduğu “*Siyasetname*” isimli eserinde bu durumun altını çizmektedir. Eserinde vezire göre istihbarat milletin ve devletin güvenliğinin sağlanması ve devlet istikrarının sağlanıp sürdürülmesi açısından çok önemli olduğu ifade etmektedir (Pehlivanlı, 2000: 31).

Nizamül Mülk eseri olan “*Siyasetname*” de Büyük Selçuklu Devletinin Sultan Melikşah döneminde devlet içerisinde çok iyi bir yapıya sahip olan, verimli bir şekilde faaliyetlerini yürüten iyi bir şekilde teşkilatlanmış bir istihbarat kurumunun varlığından bahsedilmektedir. Bu dönemde faaliyetlerde bulunan istihbaratına bağlı kişiler yalnızca Büyük Selçuklu mülkünde değil diğer yabancı devlet topraklarında da istihbarat faaliyetleri yürütmektedirler. Sultan Melikşah bu casusları sayesinde çevresindeki olup bitenlerden her daim haberdar durumdaydı. Vezir yazmış olduğu eserinde durumu açık bir şekilde ifade etmektedir (Eroğlu, 2003: 17).

Nizamül Mülk'e göre devlet başkanının en önemli görevi coğrafi anlamda devletin uzak ve yakın bütün bölgelerine göndereceği istihbarat elemanları ile tebaanın ve devletin ne durumda olduğunu sorgulamak ve bu konuda bilgi edinmek olarak ifade etmektedir. Devleti yöneten kişilerin, halkın ve devletin vaziyeti hakkında bilgi sahibi olmaları ve elde etmiş oldukları bu bilgilere göre gerekli ise tedbir almaları mecburiyeti vardır. Fakat devlet adamlarının bu bilgilere ulaşabilmeleri için haberdar (sahib-i haber) ihtiyaç duyulması kaçınılmazdır. Yine devletin merkezinden uzakta kalan taşra bölgelerinde devlete karşı olası isyan ve ayaklanmaların önlenmesi için istihbarat teşkilatında görevli kişilerin bu bölgelere yerleştirmesi devletin bekası açısından mecburiyet arz etmektedir (Pehlivanlı, 2002: 280).

Vezir Nizamül Mülk devletin siyasi sınırları içinde ve dışarısında karşılaşılabileceği tehlike ve tehditlere karşı tedbir almanın yanı sıra hasmani tutum içerisinde olan kişi ve kurumlara karşı da gözdağı verilmesi açısından istihbarat teşkilatının önemini altını çizmiştir. Kaleme almış olduğu eserinde de bu konuyu daha önceki dönemlerde görev yapmış eski devlet yöneticilerinden verdiği örneklerle de desteklemektedir (Şimşir, 2015: 73).

SIYASETNAME KÜLTÜRÜ VE İSTİHBARAT

Siyasetname terimsel olarak incelendiğinde köken bilimi açısından “*Fars ve Arap*” dillerinden olan iki kelimenin birleşimi olduğu görülmektedir. Bu kelimeler Arapçadan “siyaset” ve Farsçadan “name” kelimeleridir. Siyasetname kavramsal olarak anlamına bakıldığında İslami kültür ve medeniyetinde devlet yönetmekle görevli olan kişilere yönetsel açıdan öğüt vermek amacıyla kaleme alınan metinler olarak ifade edilmektedir. Bu tarz eserlerde devletin en etkin ve verimli bir şekilde nasıl yönetilmesi gerektiği, devlet başkanı ve devleti yöneten kişilerin sahip olmaları gereken özellikleri ve devlet yönetimi noktasında dikkat etmeleri gereken unsurlar gibi konuları üzerinde durmaktadır (Levent, 1962: 168-171).

Siyasetname olarak isimlendirilen çalışmalara bakıldığında genel olarak adalet ve ahlak ilkeleri üzerinde durduğu görülmektedir. Bu tür metinler etiksel ve yönetsel açıdan tavsiyeler içeren, devlet başkanı ve halkı arasındaki karşılıklı etkileşimi düzenleyen ve devletin yönetiminde etkin bir şekilde görev almakta olan kişilere kılavuzluk etmek amacıyla kaleme alınışlardır (Yücel, 1998: 69).

Siyasetnamelerde ana tema devlet yönetimi olduğundan dolayı eserde öğüt verilen kişi genel olarak devlet başkanıdır. Bu eserler genel olarak devlet başkanın taşıması gereken özellikler, devletin yönetsel açıdan niteliği, devlette görev alan kişilerin yükümlülükleri ve vatandaşlara karşı tutumları gibi konuların üzerine inşa edilmektedir. Bu tarz metinlerde özellikle de devlet başkanı ve yardımcılarının adil olmaları, adil bir yönetim sergilemeleri gerektiğini tavsiye etmektedir. Zira bu kişiler devlet içerisindeki bütün insanlardan farklı olarak seçilmiş kimselerdir. Zira reayanın huzurlu ve mutlu olabilmesi için Allah'ın yeryüzündeki gölgesi ve halifesi olarak kabul edilen devlet başkanın adaletli bir yönetim sergilemesi gerekmekte hatta adil bir yönetim ile halkın refahını ve huzurunu sağlaması devlet başkanının en elzem görevi olarak ifade edilmektedir. Bu sebepten dolayı da hükümdarların bu görevlerini layıkıyla yapabilmesi için taşımaları gereken özellikleri ifade etmek ve yönetiminden sorumlu olduğu devletin nasıl idare edilmesi gerektiği hususunda metinlerin kaleme alınması Doğu medeniyetlerinde bir geleneği ifade etmektedir. Bu tarz eserler Doğu medeniyetlerinde “*nasihatname, siyasetname ve siyerü'l-mülk*” gibi isimlerle nitelendirilmektedir. Bu tür eserlere tarihsel geçmişi eski Hint, İslamiyet öncesi İran ve Uygur Türk devletlerine kadar dayanmaktadır. Siyasetname türünde eser verme geleneği Osmanlı Devletinin son dönemine kadar devam etmiştir (Bilgin, 2006: 41).

Siyasetnameler muhtevaı itibariyle ahlaki bir yapıya metinlerdir. Bu tür eserler genel hatları itibariyle özel olarak ithaf edilen hükümdara yazılmış olsalar da devlet yönetiminde görev alan tüm kişilere öğütler içermektedir. Bu metinler içerik açısından ayet, hadis ve ahlaki özellik taşıyan hikâyeler içermektedir. Siyasetname türü eserlerde adalet, dürüstlük, cömertlik gibi ahlaki konular işlenmektedir (Uğur, 1987: 21).

Siyasetnameler taşımış oldukları önem ve özellikleri açısından konu olarak bir alanla ve tarihsel olarak bir dönemle sınırlandırılmaları mümkün değildir. Bu tür metinlere dünya genelinde her coğrafyada rastlamak mümkündür. Siyasetnameler şekil ve içerik açısından dönemlerinde kaleme alınmış önemli fikirsel ürünlerin başında gelmektedir. Farklı zaman dilimlerinde ve farklı coğrafyalarda yazılmış olsalar da yazılış gayeleri bakımından bir düşünce zincirini oluşturan değer silsilesinin parçasını oluşturmaktadırlar (Özkırımlı, 1997: 29-30).

Klasikleşmiş metinler arasında yer alan siyasetnamelerin önemi günümüzde de canlılığını korumaktadır. Siyasetnamelerin bu denli önemli olmalarını şu şekilde özetlemek mümkündür (Canatan, 2014: 11):

- Zaman bakımından yalnızca kaleme alınmış oldukları dönemin siyasi ve kültürel hayatın hakkında bilgi vermekle kalmazlar zaman içerisinde nasıl bir siyasal yapılanmaya yol açtıkları konusunda da ipuçları verirler.
- Siyaset fikrinin hem yapılandırıcısı hem de yansıtıcısıdır.
- Ana amaçları olmasalar da zamansal bakımdan yazıldıkları dönemin sosyo-kültürel özelliklerini yansıtan tarihsel ve sosyolojik değeri olan metinlerdir. Bu özelliği bakımından bu metinler zihniyet okumasının yanında tarihsel ve sosyolojik olarak da okumalar yapılabilir.
- Siyasetnamelerin zamansal anlamda belirli sıra ile okunduklarında bazı hususlarda nasıl bir süreklilik oluşturarak zihniyetteki yapılanmayı nasıl sabitledikleri görülecektir.
- Günümüze kadar ulaşmalarında süreklilik arz eden düşünce ve fikirleri bünyesinde barındırmasından kaynaklıdır. Geniş perspektifli bir bakış açısıyla tarzıyla siyaset fikri incelendiğinde klasikleşmiş siyaset fikriyatının yalnızca bir işlev görmediği günümüzü de etkilediği görülecektir. Özellikle de bu bakımdan siyasetnameler günümüzün siyasi ve sosyal hayatını da etkilemektedir.

NİZAMÜLMÜLK

Nizamülmülk, Büyük Selçuklu Devleti'nin en önemli devlet adamlarından biriydi ve devlet yönetiminde üstün bir kabiliyete sahipti. Bu kabiliyeti, ilk olarak Sultan Alparslan'ın taht mücadelesinde kendini gösterdi. Alparslan, tahta geçmek için kardeşi Çağrı Bey'in oğlu Kavurd'la mücadele ediyordu. Nizamülmülk, bu mücadelede Alparslan'ı destekledi ve onun tahta geçmesini sağlayarak devlet yönetiminde önemli bir rol oynadı. Nizamülmülk, aynı şekilde Sultan Melikşah'ın tahta geçtiği ilk yıllarda da önemli başarılar elde etti. Melikşah'ın tahta geçmesi, Türkmen beyleri arasında huzursuzluk yaratmıştı. Nizamülmülk, bu huzursuzluğu gidermek için çeşitli tedbirler aldı ve Türkmen beylerini Melikşah'a itaat ettirmeyi başararak devlet yönetiminde önemli bir katkı sağladı. Bu iki olay, hükümdarların başarılarının vezirlerin başarılarına bağlı olduğunu gösteren birer örnektir. Nizamülmülk, Sultan Alparslan'ın tahta geçmesinde ve Sultan Melikşah'ın tahta geçtiği ilk yıllardaki huzursuzluğun giderilmesinde önemli rol oynayarak devlet yönetiminde önemli bir yere sahip olduğunu göstermiştir (Ocak, 2018: 44).

Nizamülmülk, Büyük Selçuklu Devleti'nin en önemli devlet adamlarından biriydi ve devlet yönetiminde üstün bir kabiliyete sahipti. Bu kabiliyetini, 29 yıl boyunca kesintisiz vezirlik yaparak gösterdi. Bu süre içerisinde, hükümdardan sonra devlet yönetiminde en fazla inisiyatif alan kişi oldu ve kararlı bir şekilde vezirlik görevini yürüttü. Savaş meydanlarında gösterdiği cesaret ve doğru kararlar sayesinde birçok zafer elde etti. Büyük Selçuklu Devleti'nin sağlam temeller üzerine inşa edilmesinde ve büyümesinde önemli bir

rol oynadı. Özellikle de mali, askeri ve idari alanlarda yaptığı çalışmalar ve uyguladığı yeniliklerle devlet teşkilatının temellerini sağlamlaştırdı (Kafesoğlu, 2014: 308).

Nizamülmülk, Horasan'ın Tus şehrinde bağlı olan Radkan köyünde, 10 Nisan 1018'de dünyaya gözlerini açtı. Babası Alib İhsak, Gazneli Devleti'nin Tus valisi ve Nukkan kasabasının dihkani olarak görev yapmaktaydı. Nizamülmülk, annesini henüz bebekken kaybetti. Eğitimiyle babası ilgilendi. Kuran-ı Kerim'i ezberledikten sonra Halep ve Bağdat gibi şehirlerde hadis, inşa ve hitabet alanlarında dersler aldı. Nizamülmülk, babasıyla birlikte Gazneli Devleti'nin Horasan valisinin yanında görev almaya başladı. Dandanakan Savaşı'ndan sonra Horasan'ın Selçukluların eline geçmesi üzerine babasıyla birlikte Selçuklu Devleti'ne hizmet vermeye başladı. Nizamülmülk, Merv şehrinde bulunan Çağrı Bey'in yanına gitti ve ondan büyük ilgi gördü. Bazı kaynaklara göre, Çağrı Bey Nizamülmülk'ü oğlu Alparslan'la tanıştırdı ve onu yanına verirken, onu bir baba gibi görmesini istedi. (Özaydın, 2007: 194).

NİZAMÜLMÜLK'ÜN SİYASETNAME

Devlet yönetimini konu edinen siyasetnameler, Doğu medeniyetlerinde daha çok ilgi görmüştür. Bu düşünürler, eserlerinde devlet başkanının sahip olması gereken nitelikleri ve nasıl olması gerektiğini incelemişlerdir. Ayrıca, devletin en iyi şekilde yönetilmesi için yapılması gerekenleri de vurgulamışlardır (Keskin, 2012: 69-70).

Nizamülmülk, eserini okurken okuyucuların sıkılmasını önlemek için, fasıllar halinde düzenledi. Bu fasıllarda Kuran-ı Kerim'den ayetler, Hz. Muhammed'in hadisleri ve sünnetleri, geçmişte yaşanmış önemli hikâyeler ve önemli kişilerin sözleri yer aldı. Eser ilk olarak 40 fasıl olarak yayımlandı, ancak daha sonra Nizamülmülk 12 fasıl daha ekleyerek eserini tamamladı (Ertuğrul, 2002: 272). Nizamülmülk, bu fasıllarda genel olarak adalet, hakkaniyet, hazine, asker/güvenlik, reaya ve vezir ve diğer kişiler arasındaki ilişkiler gibi konuları ele aldı. Bu konular hakkında devlet yönetiminin nasıl olması gerektiğine dair açıklamalarda bulundu.

Siyasetname, diğer siyasetnamelerden farklı olarak, müellifi Nizamülmülk'ün Büyük Selçuklu Devleti'nin veziri olmasından dolayı, uygulamaya geçirilmiş politikaları içermesi bakımından oldukça önemlidir. Bu durum, eserin teorik bir çalışmadan ziyade, pratik bir deneyime dayalı bir bilgi kaynağı olmasını sağlamıştır. Siyasetname, yazıldığı dönemin özelliklerini de yansıtmaktadır. Bu bağlamda, Büyük Selçuklu Devleti'nin teşkilatı, işleyişi, askeri, siyasi, mali yapısı ve toplum durumu hakkında bilgiler vermektedir. (Yılmaz, 1993: 101).

Siyasetname' de üzerinde en çok durulan konuların başında devlet ve kamu güvenliğinin sağlanması gelmektedir. Bunun yapılabilmesi için de neden istihbarata büyük önem verilmesi gerekliliğini yukarıda açıklanmaya çalışılmıştır. Bu minvalden hareketle, eserin müellifi olan Büyük Selçuklu Devleti' nin en önemli devlet adamlarının başında gelen Nizamül Mülk' de; devlet ve kamu güvenliği açısından iç ve dış istihbarata konuları ile ilgili bazı durumları neşrettiği Siyasetname'sinde açıklık getirmeye çalışmıştır.

Nizamül Mülk, eseri toplam 52 fasıldan oluşmaktadır. Bu fasıllar içerisinde de istihbarat ile ilgili fasıllar 3-4-7-10-13-14 ve 51. fasıllardır. Bu fasıllarda iç istihbarat, dış istihbaratı ele almaktadır. Bu fasıllarda ağırlıklı olarak iç istihbarat konusu üzerinde yoğunlaşıldığı görülmektedir. 3-4-7-10-51. fasıllarında iç istihbarat, 10-13-14. fasıllarında ise dış istihbarat üzerinde durulmaktadır (Nizamül Mülk, 2015: 5-9).

“Padişahın Divan-ı Mezalime Oturuş, Adalet, Güzel Ahlak ve İyiliği İcrası” başlıklı 3. fasılda direkt olarak iç istihbarattan bahsedilmemektedir. Fakat devlet başkanının belirli günlerde aracısız olarak halkın şikayet ve arzularının dinlenmesinin gerekliliğinin altını çizilmektedir. Bu uygulama ile vatandaşların direkt olarak devlet başkanı ile görüşebilecek olmasından dolayı, halk üzerinde zulüm yapan ya da eziyet eden kişilerin

devlet başkanının verebileceği cezalardan dolayı bu eylemlerde bulunamayacağı ifade edilmektedir. Devlet başkanının vatandaşları ile aracısız olarak görüşerek devlet idaresinde görevli olan kişiler hakkında da bilgi sahibi olması adına gerekliliği müellif tarafından zikredilmektedir (Nizamül Mülk, 2017: 17).

4. fasıl “ Vezirlerin ve Mutemetlerin Hallerine Dair” başlığı ile neşredilmiştir. Müellif bu fasılda devlet başkanının devletin ve kamunun güvenliği ve huzuru açısından en önemli yardımcıları olan vezirlerinin hallerini ve davranışlarını gizli bir şekilde her zaman denetlemesi gerektiğini ifade etmektedir. Zira devletin ve kamunun güvenliğinin sağlanmasında devlet başkalarının en önemli yardımcıları olan vezirlerinin davranışları ve uygulamalarıyla yakından ilişkili olduğu Nizamül Mülk tarafından eserinde iddia edilmektedir (Nizamül Mülk, 2017: 29).

7. fasıl “Âmil, Kadı, Reis ve Mutesibin Vaziyetlerini Teftiş ve Şartlarına Dair” başlığı ile yazılmıştır. Bu faslı devlet güvenliği açısından önemli kılan nokta, devlet başkanın görevlendirdiği kişilere; “*Bu şehri ya da bölgeyi sana emanet ediyoruz, ahirette Hakk Teâlâ’nın bizi sorumlu tuttuğu şeyden bizde seni sorumlu tutarız*” şeklindeki sözüdür. Bu söz ile devlet başkanın bu kişilerin görevlerinin kendisi gibi öncelikle kamu güvenliği ve huzurunun sağlanması ifade ettiği anlaşılmaktadır. Bu kişilerin devletin o şehir ya da bölgede devletin temsilcisi olacağı için müellif bu kişiler hakkında çok iyi ve güvenilir malumatların elde edildikten sonra atamalarının yapılması gerektiğini ifade etmektedir. Yine bu kişilerin görevleri başında iken de gizli ya da açık bir şekilde denetlenmelerinin ve haklarında istihbarat toplanmasının özelde o şehrin huzuru genelde ise devletin bekası, huzur ve güvenliği açısından elzem olduğunun altını çizmektedir (Nizamül Mülk, 2017: 61).

“Mazlumların Şikâyetlerinin Dinleyip Cevap Vermek ve Haklarını Teslim Etmeye Dair” başlıklı 51. fasılda 3. fasılda ele alınan konuya benzer bir konu ele alınmıştır. Fakat burada fark 3. fasılda şikâyetlerin Divanı Mezalimde devlet başkanı tarafından bizzat dinlenirken, bu fasılda ise vatandaşlar içerisinden şikâyetlerini, sıkıntı-dertlerini ve arzu hallerinin yazmaları istenmektedir. Bu yazılan arzu haller görevli olan kişi/lerce toplanıp dergâhta okunur ve gereken yapıldı. Yazılan bu arzu haller ile devlet başkanı ülkesi ve vatandaşları hakkında gafıl kalmamaktadır. Bu arzu haller ile devlet ve kamu güvenliği açısından iç istihbarat faaliyeti bizzat vatandaşlar eliyle yapılmaktadır (Nizamül Mülk, 2017: 339).

“Casusların Sevk ve İdare, Mülkün Selameti ve Raiyyetin İşlerine Dair” başlığı ile yazılan 13. fasılda müellifin üzerinde durduğu en önemli konu casusların gerekliliğidir. Devletin ve kamunun güvenliğinin sağlanmasında casusların ne kadar hayati bir rol oynadığı vezir tarafından ifade edilmeye çalışılmaktadır. Vezir, özellikle de devlete saldırı planlayan diğer devletlerin püskürtülüp, barışın tesis edilmesinde o devlet içerisinde faaliyetlerde bulunan casusların çok önemli bir yer işgal ettiğinin altını çizmektedir. Bu fasılda ulusal güvenliğin sağlanmasında istihbarat teşkilatı ile doğru orantılı olduğu müellif tarafından anlatılmaktadır. Ayrıca vezir, dönemin devletindeki görevleri göz önünde bulundurulduğunda, devlete bağlı topluluk ve kavimlerde de casusların etkin bir şekilde faaliyetlerde bulunmasının gerekli olduğunu ifade etmektedir. Zira bu sayede devlet başkanı bu yerlerde olası bir ayaklanma ya da isyan hareketi başlamadan önce alacağı önemlerle engelleyebileceğini eserin yazarı tarafından dile getirilmiştir (Nizamül Mülk, 2017: 101).

“Barışın Sürekli Olması İçin Elçilerle Haberciler Yollamak” başlıklı 14. fasılda vezir, devletin diğer devletlerle yaptığı barışın devamlı olması adına özellikle de ülkesinin uç bölgelerinde belirli aralıklarla her zaman habercileri göndermesinin ve posta teşkilatının bulundurulmasının altını çizmektedir. Bu sayede devlet başkanı, diğer devletlerin olası sınır ihtilali ve ya saldırılarına karşı her zaman uyanık olacağını ifade etmektedir. Bu durumun neticesi olarak ise, ulusal ve uluslararası güvenliğin ve huzurun daha sağlıklı ve uzun ömürlü olabileceği müellif tarafından fasılda işlenmiştir (Nizamül Mülk, 2015: 107).

“Muhabirler, Postacılar ve Memleket İşlerinde Alınacak Tedbirler” başlıklı 10. fasılda Nizamül Mülk, iç ve dış istihbarat konusunu aynı anda ele almıştır. Bir başka ifade ile müellif bu fasılda istihbarat kurumunun devlet ve kamu güvenliği açısından neden bu kadar önemli olduğunun açıklamasını yapmaktadır. Vezire göre istihbarat kurumu sağlıklı bir şekilde faaliyet göstermesi ile devlet başkanının ülkesi içinde ya da dışında meydana gelen her şeyden anında haberdar olabileceğini ve meydana gelebilecek olan olası savaş, isyan ya da huzursuzluklar vuku bulmadan tedbirini alıp, ülkesinde güvenlik ve huzuru tesis edebileceğini ifade etmektedir. Bu fasıl vezirin devlet içerisindeki görevi esnasında istihbarat kurumu ve casusluk faaliyetlerine ne kadar önem verdiğini göstermesi açısından önemlilik arz etmektedir (Nizamül Mülk, 2015: 80-81).

SONUÇ

İstihbarat, sadece sosyal bir varlık olan insanlar tarafından yapılan bir faaliyet olmayıp, kendisini savunma ve gerektiğinde de saldırı yapmak adına her canlı tarafından yapılmaktadır. İstihbarat, tarihin her döneminde her toplum ve devlet tarafından kullanılmıştır. Geçmiş dönemlerde istihbarat daha çok iç istihbarat ve dış istihbarat olarak ikiye ayrılmış olsa da günümüzde her alanda istihbarat faaliyetleri yürütülmekte ve operasyonel faaliyetlerde bulunmaktadır. Bu da istihbaratın günümüzde vazgeçilmez bir hale geldiğini göstermektedir. Günümüzde siyasi, askeri, ekonomik, siber, sağlık, biyoloji, strateji, ekoloji gibi alanlarda istihbarat faaliyetleri yürütülmektedir. Devletlerin ya da uluslararası kurum yada kuruluşların siyasi olarak varlıklarını sürdürebilmeleri ve insanların güvenliğini ve huzurunu sağlamak adına istihbarat birimlerine büyük önem vermektedirler. Geçmiş çağlarda hüküm sürmüş ve geniş sınırlara hükmetmiş bütün devletler istihbarat ve casusluk gibi konular üzerinde titizlikle durmuştur.

Modern öncesi devletlerde, devlet adamlarına devlet yönetimi ile ilgili konularda yardımcı olmak adına metinler yazılmak bir gelenektir. Bu gelenek siyasetname geleneğidir. Her kültürde bu türden metinlere rastlamak mümkündür. Örneğin Batı kültüründe Prens, Ütopya, Leviathan v.b. Doğu kültüründe Kelli ve Dimne, Savaş Sanatı v.b. İslam kültüründe Yöneticiliğin Esasları, Erdemli Şehir, Mukaddime v.b. ve İslamiyet’in kabulünden önce ve İslamiyet’in kabulünden sonra Türk kültüründe ise Orhun Yazıtları, Kutadgu Bilig, Siyasetname, Koçibey Risalesi v.b. gibi eserler yazılmıştır. Bu eserler dönemlerinin siyasi, askeri, ekonomik ve sosyal olayları hakkında bilgiler vermektedir.

Bu çalışmada incelenmiş olan Siyasetname eserinin ele alınmasının nedeni müellifinin dönemin devleti olan Büyük Selçuklu Devleti’nin en önemli devlet adamlarının başında gelmesi ve eseri yazdığı sırada da vezirlik makamında olmasıdır. Nitekim eserde dönemin devlet başkanı Sultan Melikşah’a ithafen veziri Nizamül Mülk tarafından kaleme alınmıştır. Eserde vezir tarafından üzerinde durulan ana konu devletin bekası ve reayanın huzuru ve güvenliğidir. Bu konularda devlet başkanına yapması ya da yapmaması gerekenler eski dönemlerde yaşamış devlet veya toplumlardan örnek hikâyelerle destekleyerek açıklamaya çalışmıştır. Vezirin devlet başkanı tarafından en fazla önemsenmesi gereken kurum, devletin ve kamunun da güvenlik ve huzuru açısından istihbarat teşkilatıdır. Müellif eserinde konuları 52 fasılda açıklamış ve bu fasıllardan 8 tanesinde istihbarat konusuyla ilgilidir. Bu fasıllarda da diğer fasıllarda olduğu gibi çeşitli hikâyelere yer vererek diğer devletlerdeki örnekleri neşretmiştir. Vezir bu yöntemle devlet başkanına tavsiyelerini yapması ya da yapmaması halinde ne ile karşılaşacağını göstermeye çalışmaktadır. Vezire göre istihbarat devletin bekası için üzerinde durulması gereken elzem bir konudur. Vezire göre devlet başkanının ülkesinden ve diğer devletlerden gafil olmaması için iyi bir casusluk teşkilatı kurması gerekmektedir. Bu sayede devlet başkanı hem devlette görev alan kişilerin yaptıklarından hem ülkesinde oluşabilecek huzursuzluklardan ve de diğer devletlerin olası sınır ihlali ya da saldırı planlarını önceden haberdar olup tedbirini alabilecektir. Bu durumu göz ardı eden devlet başkanı ise iktidarını muhafaza edemeyeceğinin altını çizmektedir.

Sonuç olarak Türk kültüründe kaleme alınan en önemli siyasetname eserlerinin başında gelen Siyasetname’ de vezir Nizamül Mülk istihbarat teşkilatının devletin bekasının temini ve ülkede yaşayan insanların huzur ve güvenliği açısından mecburiyet arz ettiğinin altını kalın harflerle çizmektedir. Eser bu yönüyle günümüzde de devlet başkanları ve devlette görev alan kişilere rehberlik yapma ve yol gösterme misyonunu sürdürmektedir. Eserin günümüz yönetim akademisi içerisinde canlılığını hala muhafaza ediyor olmasının en büyük nedenleri; eserin müellifi olan Nizamülmülk’ ün aralıksız olarak 29 yıl boyunca Büyük Selçuklu Devleti veziri görevinde bulunması ve eserde ele alınan konulardan kaynaklanmaktadır. Siyasetname, dün olduğu gibi bugün ve yarın da devlet ve kamu güvenliği açısından başvurulabilecek kaynakların başından gelmeye devam edecektir.

KAYNAKÇA

- Altungök, A. (2012). Ortaçağ Türk Dünyasında Haberleşme Kurumları: Casusluk ve Postacılık Faaliyetleri, *Fırat Üniversitesi Orta Doğu Araştırmaları Dergisi*, Cilt: VIII, Sayı: 1, ss: 173-221.
- Arslan, M. (1989). Eski İran Devlet Geleneği ve Siyasetnâmeler”. *İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Sosyoloji Dergisi*, D. 3, S. 1, ss. 232-262.
- Bal, İ. (2006), *Alaca Karanlıkta Terör ile Mücadele ve Komplolar Teorileri*, Ankara: USAK Yayınları.
- Bayraktar, G. (2014). ‘Harbin Beşinci Boyutunun Yeni Gereksinimi: Siber İstihbarat’’, *Güvenlik Stratejileri Dergisi*, Cilt 10, Sayı 20, 119-147.
- Bilgin, A. (2006). XV. Yüzyıla Kadar Yazılan Siyasetnamelerin Türk Kültüründeki Yeri Ve Enîsü’l-Celîs, *İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Tarih Dergisi*, Sayı: 44, ss. 37-47.
- Canatan, K. (2014). *İslam Siyaset Düşüncesi ve Siyasetname Geleneği*. İstanbul: Doğu Kitapevi.
- Eroğlu, H. (2003), “Klasik Dönemde Osmanlı Devletinin İstihbarat Stratejileri”, *Ankara Üniversitesi Tarih Araştırmaları Dergisi*, c. XXII, Sayı: 34, Ankara, s. 11-33.
- Ertuğrul, A. (2002). Bir Kaynak Olarak Nizamülmülk’ ün Siyasetnamesi. C. Güzel, K. Çiçek ve S. Koca (Ed.), *Türkler içinde* (C. 5, ss. 271-278). Ankara: Yeni Türkiye Yayınları.
- Gül, Z. (2015). Stratejik İstihbarat Ve Genel Yanılgılar. *Güvenlik Bilimleri Dergisi*, 4(1), 111-132.
- Harekat, İ. (2004)., Berid, *Türkiye Diyanet Vakfı Ansiklopedisi* içinde (C.5, ss. 498-501), Ankara: TDV Yayınları.
- Kafesoğlu, İ. (2014). *Selçuklular ve Selçuklu Tarihi Üzerine Araştırmalar*. İstanbul: Ötüken Neşriyat.
- Kahn, D. (2002), “İstihbaratın Tarihsel Teorisi”, *Avrasya Dosyası*, Cilt:8, Sayı:2, 5-20.
- Keskin, U. (2012). *Yönetim Felsefesi*. İstanbul: Değişim Yayınları.
- Levent, A. (1962). *Siyasetnâmeler*. T.D.A.Yıllığı, Belleten, ss. 168-171.
- Mülk, N. (2015). *Siyasetnâme*, (Çev. A. Erol). İstanbul: Milenyum Yayınları.
- Mülk, N. (2017). *Siyasetname*. (Çev. Mehmet Taha Ayar). İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.
- Ocak, A. (2018). Nizâmülmülk’ün Dinî ve Fikrî Hayatı. *Selçuk Üniversitesi Selçuklu Araştırmaları Dergisi*, Sayı 8, ss. 32-52.
- Özaydın, A. (2018). Nizâmülmülk’ün Büyük Selçuklu İmparatorluğu’na Hizmetleri. *Selçuk Üniversitesi Selçuklu Araştırmaları Dergisi*, Sayı 8, ss.1-31.
- Özkırımlı, A. (1997). *Kabusname (Kabusname Osmanlıca trc. İlyasoğlu Mercimek Ahmet), Önsöz ve Sadeleştirme*. İstanbul: Tercüman Yayınları.
- Pehlivanlı, H. (2000)., Büyük Selçuklularda İstihbaratçılık, *Bilge*, Sy.27, s.31-35.
- Pehlivanlı, H. (2002). Eski Türkler ve Selçuklularda İstihbarat. C. Güzel, K. Çiçek ve S. Koca (Ed.), *Türkler içinde* (C. 5, ss. 279-285). Ankara: Yeni Türkiye Yayınları.

- Şimşir, M. (2015), Nizamülmülk' ün siyasetnamesi ve İstihbarata Yönelik İlke ve Yöntemleri, *KMÜ Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi*, Cilt 17, Sayı 27, ss. 68-79.
- Tezsever, S. (1999). *Millî Güvenliğimiz İçerisinde İstihbarat-Türkiye Cumhuriyeti ve İstihbarat Olgusu*, İstanbul: İ.U.Basımevi.
- Türkçe Sözlük- Türk Dil Kurumu (1998), Cilt 1, Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi.
- Uğur, A. (1987). *Osmanlı Siyâset-Nâmeleri*. Ankara: Kültür ve Sanat Yayınları.
- Uyar, M. (2005). “Hinduşah Nahçıvanî'ye Ait Düstur el-Kâtip fî-Tayin el-Meratib Adlı Eserde Casusluk Anlayışı”, *AÜ DTCTF Tarih Araştırmaları Dergisi*, c. XXIV, Ankara, s. 281-289.
- Yılmaz, Ç. (1993). Nizamülmülk' ün Siyasetnamesine Göre Büyük Selçuklu Devletinin Yönetim İlkeleri. *İlim ve Sanat*, S. 35-36, ss. 99-107, İstanbul: Vefa Yayınları.
- Yücel, Y. (1998). *Osmanlı Devlet Teşkilatlanmasına Dair Kaynaklar*. Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları.